

Försvunna personer

Kunskapsunderlag

FRILUFTS
FRÄMJANDET

Försvunna personer

Kunskapsunderlag

1 Introduktion

En viss risk i vår verksamhet är att en deltagare försvinner under en aktivitet. Det kan till exempel vara en vuxen person som går vilse vid en vandring eller ett barn som kommer bort från gruppen. Det händer som tur är inte särdeles ofta att någon försvinner på våra verksamheter, men konsekvensen om någon gör det är så pass allvarliga att det är värt att känna till hur du bör agera om så sker. I detta dokument kan du läsa om hur du som ledare kan förebygga så att det inte sker, och hur du kan agera om någon trots detta försvinner.

1.1 Målgrupp

Detta kunskapsunderlag vänder sig i första hand till dig som är ledare inom Friluftetsfrämjandets verksamhet. Flera av de tips och rekommendationer som lyfts fram, presenteras med denna målgrupp i åtanke. Kunskapen är dock lika relevant i många andra verksamheter och vid många andra tillfällen.

1.2 Polisen

Det är Polisen som är den organisation som ansvarar för efterforskning av försvunna personer och varje år genomför de ungefär 300 sökinsatser. Vid efterforskning tar de ofta hjälp av andra organisationer såsom Räddningstjänsten, Försvarsmakten, Missing People och SAR Sweden, men det är till Polisen som du ska larma om någon försvinner.

Polisen arbetar aktivt både med kunskapsuppbyggnad och metodutveckling inom området. Kunskapen om varför någon försvinner bygger i hög grad på intervjuer som har gjorts med efterforskade personer när de har återfunnits. Mycket av metodutvecklingen bygger på erfarenheter och statistik som samlas in vid efterforskning.

1.3 Särskilda riskgrupper

Baserat på statistik från, och information om, olika incidenter går det att identifiera ett par riskgrupper som du som ledare bör vara mer observant på. Den första gruppen är barn på mellan 4 och 12 år. För denna grupp visar statistiken att cirka 65-75% av de som försvinner är pojkar.

Om dokumentet

Detta dokument utgör ett kunskapsunderlag som beskriver hur du som ledare kan agera för att undvika att någon försvinner under vår verksamhet samt hur du kan agera om så ändå sker. Fokus ligger på vår barnverksamhet där denna risk troligen är något större men de rekommendationer som ges kan även användas för andra grupper.

Dokumentet är skrivet av Tommy Gustafsson, Kinda lokalavdelning och är fritt att använda och sprida inom Friluftetsfrämjandet. Återkoppla gärna synpunkter på tommy.gustafsson@friluftetsframjandet.se så kan jag uppdatera dokumentet.

Den andra särskilda riskgruppen är personer med psykisk eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning såsom autism och demens. När du arrangerar aktiviteter som inkluderar deltagare från dessa grupper bör du som ledare vara extra vaksam.

1.4 Varför försvinner barn?

Som erfarenheten och statistiken visar händer det att barn av olika anledningar försvinner från en grupp. Påfallande ofta förefaller barnen välja att försvinna. Kanske inte just med avsikt att just försvinna, utan genom ett aktivt val att göra något annat. Ett par anledningar som lyfts fram i statistiken är:

- **Konflikt i gruppen.** Barnen blir osams över något vilket gör att ett barn bestämmer sig för att gå iväg. Var därför vaksam vid konflikter i gruppen.
- **Upptäckarlust.** Ett eller flera barn hittar på en roligare aktivitet, kanske för att de är uttråkade eller bara för att de vill. Var därför extra vaksam vid byte av aktivitet.
- **Distraction.** Vem njuter inte av blåbär eller smultron vid sidan av stigen? Man sätter sig ner och plötsligt är gruppen borta. Se till att ha koll på gruppen vid förflyttning, med en ledare först och en ledare sist.

Värt att notera är att det förefaller som att trygga barn väljer att försvinna oftare än nykomlingar i gruppen.

2 Innan olyckan är framme

En viktig del av arbetet med att hantera försvunna personer ligger i rätt förberedelse. I bästa fall kan ni helt enkelt undvika en incident, i värsta fall kan ni hantera den på ett korrekt sätt.

Den kanske viktigaste förberedelsen är att lära deltagarna rätt beteende om de skulle försvinna. Erfarenheten visar att framförallt barn som väljer att försvinna förr eller senare vill återvända och då är det viktigt att de vet hur de ska göra.

2.1 Rätt beteende om du försvinner

Hur barnen bör agera om de kommer bort från gruppen kan man till exempel lära sig genom Friluftsförbundets Hitta ut, Hitta hem eller Civilförsvarsförbundets Hitta vilse. Målet med detta dokument är inte att lära ut dessa metoder, men i princip handlar det om att stanna kvar på samma ställe, att skydda sig mot väder och vind och att bli upptäckt.

Säkerhetsplan

Säkerheten är viktig och därför ska du upprätta en säkerhetsplan för aktiviteten i enlighet med Friluftsförbundets rutiner. Vid aktiviteter med särskilda riskgrupper är försvinnanden en risk som behöver hanteras. Ett par tips för att hantera säkerheten för gruppen är att se till att alla ledare har **första förband, telefon, kriskort** och en **kontaktlista med telefonnummer** till samtliga deltagare, anhöriga och övriga ledare.

Om du arbetar med barn är det en bra idé att informera föräldrar om att de behöver vara nåbara per telefon. Läs mer om säkerhetsplanen på Friluftsförbundets hemsida.

Anpassat för barn 3-7 år kan man tala om tre S:

- **Stanna kvar.** Chansen att bli hittad ökar markant om du befinner dig på samma ställe.
- **Skydd.** Håll dig varm genom att skydda dig mot regn och vind.
- **Syns och hörs.** Se till att svara när någon ropar och bryt naturens mönster med färger och mönster (till exempel tre högar med grenar som du lägger parallellt och med jämt avstånd)

Ledstänger

Så kallade ledstänger är förekomster i naturen som är lätta att följa, till exempel

- Stigar och vägar
- Kraftledning
- Vattendrag
- Diken
- Tydliga höjdkurvor
- Åkerkant
- Skiftesgränser

Dessa har en tendens att vara "magnetiska" och drar till sig en människa vid förflyttning. De flesta som är försvunna återfinns utmed en ledstång.

Det är också viktigt att lära ut att åtminstone hålla sig till så kallade ledstänger om man inte stannat på samma ställe. För något äldre barn kan man göra kunskapen lite mer spännande genom att prata överlevnadskunskap. För bästa effekt är det viktigt att ni inte begränsar er till att gå igenom rätt agerande vid ett tillfälle, utan att ni repeterar kunskapen med gruppen lite då och då. På så sätt kommer de att minnas kunskapen när de behöver den.

2.2 Inför aktiviteten

Det finns ett par saker som du kan göra inför varje aktivitet, dels för att minska risken försvinnanden, dels för att förbättra möjligheten för en korrekt hantering av en incident.

Val av plats: Vid val av plats för aktiviteten bör du om möjligt välja öppen terräng som ger dig möjlighet att ha god uppsikt över gruppen, har tydliga gränser som deltagarna inte ska passera och som har tydliga ledstänger för att underlätta efterforskning.

Säkerhetsplan: När ni som ledare tillsammans upprättar säkerhetsplanen för aktiviteten kommer ni att gå igenom alla risker så att ni är medvetna om dem. Om någon ledare inte är närvarande, bör ni se till att riskerna diskuteras även med dem. Detta ökar er mentala beredskap och medför att ni snabbare kan hantera risken, identifiera en incident och agera korrekt om den uppstår.

Klädsel: Inför terminen är det också bra att informera föräldrarna om att barnen ska ha kläder med klara färger eftersom dessa syns

bra i skogen. Ett alternativ är att ni ger barnen reflexväst som de bär vid aktiviteten. Att använda väl synliga färger är för övrigt också att rekommendera för dig som motionerar eller rör dig i skogen vilket markant ökar chanserna till upptäckt om olyckan är framme. Exempel på bra val är neonfärger eller Friluftetsfrämjandets klarblåa nyans. Den senare sägs vara vald just med tanke på synlighet på fjäll och i skogen och det finns också forskning som styrker att den blåa färgen är den som generellt syns bäst, oavsett säsong och naturtyp.

2.3 Vid aktiviteten

I inledningen vid varje träff med barngruppen kan ni utse "kompisar" som ska ha koll på varandra. Denna kamratkontroll ger er ett par extra ögon och gör det också möjligt att lyfta problemet på ett naturligt sätt vid varje träff. En annan rekommendation är att alltid ta för vana att ta en gruppbild innan ni ger er ut i skogen. På så sätt har ni dels en aktuell bild av personen, dels en klar uppgift om deras klädsel vid försvinnandet. Om det är någon med skyddad identitet med i gruppen så kan ni med ta en bild där gruppen står med ryggen mot kameran.

Sedan gäller som alltid att konstant räkna deltagarna under aktiviteten för att så snabbt som möjligt upptäcka om någon saknas.

2.4 Utrustning ledare

Det viktigt att du som ledare bär med dig rätt utrustning för att hantera en försvunnen person. Att identifiera nödvändig utrustning gör ni tillsammans när ni tar fram säkerhetsplanen för aktiviteten. Rekommenderad utrustning inkluderar:

- **Deltagarlista med telefonnummer.** Samtliga ledare ska ha en utskrivnen och vädersäkrad deltagarlista med kontaktuppgifter till barnens vårdnadshavare, alternativt så kallad ICE-kontakt (In Case of Emergency) vid aktiviteter för vuxna. På så sätt kan alla hjälpa till med att kontakta anhöriga vid behov. Tänk på att mobiltäckningen i området kan vara dålig så förlita er inte på deltagarlistan i aktivitetshanteraren.
- **Kriskort.** Till höger ser du ett exempel på ett så kallat riskort. Det är en instruktion för hur du bör agera vid en kris, och bör finnas i varje ledares första förband.
- **Karta över området.** En karta ger er en möjlighet att få en överblick över området och eventuella ledstänger. Även om ni är bekanta med skogen så bör ni ha med er en karta eftersom en sådan också hjälper er att arrangera ett närsök (se nedan för mer detaljer) samt att beskriva läget för det räddningsteam som kommer till platsen.
- **Telefon och powerbank.** En laddad telefon är ett mycket viktigt redskap både för att larma Polisen och för att samordna ett närsök och ska alltid vara med på era aktiviteter. Om en kris uppstår är det troligt att du behöver vara ute längre än du först hade tänkt och då kan även en powerbank vara bra att ha. Ett headset i fickan är också bra eftersom det ger en större frihet att använda både dina händer och telefonens övriga funktioner under samtal.
- **Kläder i synliga färger.** Blå är en fin och användbar färg. Men det vet du ju redan!

Utöver utrustningen ovan är det bra att ha kläder efter väder och att ta med en extra tröja ifall ni behöver vara kvar längre än beräknat. Det är också bra att ha med något att äta samt något att göra upp eld med, det senare för att skapa en så kallad attraktion enligt nedanstående.

OM DU HAMNAR I EN KRISITUATION UNDER DIN AKTIVITET

- **Ledare 1** ger första hjälpen vid behov.
- **Ledare 2** larmar polis/räddningstjänst 112.
- **Ledare 2** samlar och lugnar gruppen. Flytta er en bit bort, sitt nära varandra och ge värme. Ta hand om de mest behövande tills hjälp kommer.
- **Ledare 2** ringer 08-657 49 28 till Friluftetsfrämjandet krisjour för råd och stöd. Larm-ID: 87 35 54
- **Ledare 2** informerar Ordförande Anne Annesson på 0708-555 666.
- **Prata inte med media**, hänvisa till Friluftetsfrämjandets krisledningsgrupp på telefon 08-657 49 28.

2.5 Utrustning deltagare

För den som har med sig rätt utrustning blir ett försvinnande inte mer dramatiskt än att lyfta telefonluren och ringa efter räddning. Men vilken utrustning en deltagare på en aktivitet kan förväntas bära med sig varierar i hög grad beroende på deltagarens ålder. För ungdomar och vuxna rekommenderas överlevnadsutrustning, i första hand telefon, eld, första förband, kniv och en så kallad nödask. Även en visselpipa och en reflexväst är bra att ha med sig för att synas och höras. Utrustningen ska givetvis anpassat efter aktiviteten och för mer avancerade äventyr är en så kallad Personal Locator Beacon (PLB) ett bra alternativ. Det är en nödsändare som kan aktiveras vid behov.

För barn rekommenderas att de alltid bär reflexväst på aktiviteterna samt att de har en visselpipa i fickan. Det är också bra om de har med sig en ficklampa eftersom den är bra för att signalera i mörkret.

3 Om olyckan är framme

Om olyckan är framme är det viktigt att ta det lugnt och inte få panik. Er första åtgärd är att **LARMA POLISEN via 112** direkt när ni har konstaterat att någon har försvunnit från gruppen. Alla som arbetar med efterforskningsverksamhet svarar unisont att de hellre avbryter en insats efter ett positivt besked än att de får larmet för sent. När ni har larmat polisen kommer de därefter att instruera er om nästa steg som ni bör vidta men ni kan förbereda er på följande:

- **Kriskort.** Följ instruktionen på kriskortet. Hantera den övriga gruppen, informera ordförande och Friluftetsfrämjandets krisjour.
- **Underrätta anhöriga.**
- **Arrangera ett närsök.** Se rubrik 3.1.
- **Utse en person som samordnare.** Denne person kommer att vara spindeln i nätet till dess att Polisen anländer och ska vara kvar på platsen.
- **Prata ihop er som ledare om den försvunne.** Samla ihop all info ni har om den försvunne, vilka kläder bar denne, var såg denne senast, beteende och eventuell orsak till försvinnandet, några vanor som kan underlätta efterforskning. Polisen kommer att använda detta för att skapa en så kallad objektsprofil och vill då också veta saker som om det är ett barn som gillar att klättra, krypa, är hundrädd etc.
- **Tala med övriga i gruppen.** Barn pratar ofta med varandra och uppfattar andra saker än vuxna. Fråga dem om de vet något, kanske har den försvunne sagt till en kompis vart han eller hon skulle, kanske har de sett när eller var denne försvann.
- **Märk ut platsen där ni senast såg personen.** Denna punkt kommer att vara en viktig utgångspunkt för sökinsatsen.
- **Gör en attraktion.** En attraktion är en naturlig samlingspunkt för sökinsatsen och kan i gynnsamma lägen locka fram eller hjälpa den försvunne att hitta tillbaka. Ljus och ljud, t.ex. att blåsa i en visselpipa är bra alternativ. En eld är också ett bra alternativ. Tänk på att skapa en attraktion som är möjlig att söka sig till, om du till exempel blåser i en visselpipa, så blås en serie, avvakta ett tag och blås sedan igen.

Utöver dessa aktiviteter är det bra att se till den andra gruppen. Ta gärna stöd av andra i detta arbete och se till att tänka på informationsbehovet som de andra gruppmedlemmarna kan uppleva vid ett försvinnande. Det kan också finnas många i gruppen som har behov av att prata om det som har hänt, speciellt om det är barn som är inblandade. Delaktighet och information är två bra verktyg för att hantera dessa problem.

3.1 Närsök

En tidig åtgärd vid ett försvinnande är att genomföra ett så kallat närsök, och det är något som ni som ledare kan bli rekommenderade att göra i väntan på att efterforskningsteamet kommer till platsen. Den genomsnittliga tiden innan efterforskningsteamet är på plats är 2,5 timmar och denna tid är mycket värdefull. Så här gör du för att organisera ett närsök:

- **Utse en samordnare.** Denne person ska vara kvar på ett och samma ställe, lämpligtvis i närheten av där den försvunne senast sågs.
- **Terränganalys.** Använd en karta för att hitta ledstänger och sätta gränser för sökinsatsen. Följ ledstängerna till ett logiskt slut, ungefär 4-500 meter från den punkt där personen senast sågs.
- **Utrusta alla som söker med någon form av samband.** Till exempel en telefon eller en radio. Se till att utbyta telefonnummer. Det är också bra om de som söker har egna kartor.
- **Sök utmed ledstängerna.** Ta det lugnt och var noggrann. Se till att alla som söker har en avgränsad och tydlig uppgift och att de avrapporterar när de har sökt av en ledstång. Sök på barnets höjd, under träd och i skrymslen. Samordnaren ska aldrig söka själv utan vara kvar på samma ställe.
- **Tänk på riskerna.** Det är lätt att bli stressad och då gör man misstag och tar onödiga risker. Se till att alla vet om detta.
- **Dokumentera insatsen.** När efterforskningsteamet anländer är det viktigt att kunna avrapportera er efterforskning eftersom detta kan hjälpa till med den initiala insatsen. Det kan också påverka eftersökshundarnas arbete.

En vanlig fråga när det gäller att genomföra ett närsök och om att röra sig i efterforskningsområdet är hur detta påverkar möjligheten att använda eftersökshundar. Att röra sig i området kan försvåra detta arbete eftersom få hundar är så kallade individhundar och de följer ett spår som i värsta fall är från fel person. Men samtidigt är den inledande tiden så pass viktig vid ett försvinnande att det är värt risken. För att underlätta för en hundgrupp ska ni dock hålla koll på var ni har rört er i området så att de kan genomföra ett så kallat rutsök. Då kan de hitta eventuella utgående spår från området och på så sätt finna den eftersökte.

Ett stort tack till:

Polisen

SAR Sweden

SAR Södermanland

Missing People

Räddingstjänsten

Civilförsvarsförbundet

Hemvärnet

Både för det fantastiska arbete ni utför vid efterforskning efter försvunna personer och för att ni delade med er av er ovärderliga kunskap, utan vilket detta kunskapsunderlag inte vore möjligt.